

Sötétben jobban hallani. Az erkélyemről nappal nem tűnik föl a fél kilométerre suhanó vonat, este nyitott ablaknál még a szobában is úgy rémlik, mintha karnyújtásnyira futna a vágány. S az erdőben? Nappal is „csönd” van: ha turista nem hangoskodik, nyugtató „semminek” hallom a kedves madársereg csicssergését, a zörrenő avar, egy lehulló termés „zaja” beolvad a semleges akusztikumba. Ám éjszaka, amikor ehhez képest kevesebb a mérhető hangosság, mindennek jelentősége lesz. Mit kuvikol a bagoly?

A zörrenő avarból kinek a világító szeme kandikál elő? Elmosolyodhatom-e rajta vagy menekülőre kell fognom?

Hangverseny-terem. Játszani készül a zenekar. Mielőtt egyetlen hangjuk megszólalna, a néma hangszerek látványa ígérlet. Tudom, hogyan fog szólni az üstdob, a hárfa. Sőt, nincs feszültebb látvány, mint egyetlen nyitott zongora, amely előtt nem ül senki. A hang lehetőségének érzete. A látvány vonzotta hangzás képzete. Mint egy felemelt kar? Nem, hiszen már valaki felemelte. Nem tudom, simogatni fog-e a tenyér vagy sújtani az ököl, de a felemelt karban már ott a gesztus.

A színpadra tolt zongorában passzív mozdulat búvik csak: nem odament, odavitték. Vár. Bármilyen megszólalhat belőle.

S egyszer csak meg is szólal. Látom a zongoristát. Szinte belebúvik a billentyűzetbe. Most meg erőset billentve karja az égbe száll. Pózol? Dehogyan.

A mozdulat a hangkeltés része. Ha csak erőset billentene, de a fizikailag hozzátartozó mozdulat, a ruganyos felröppenés elmaradna, nem ugyanaz hangzanék. Nem az a hangintenzitás, energia. Az arckifejezés, az égbe révedő tekintet, az éppen nem játszó kéz önkéntelen, hullámos mozdulata nem odaerőszakolt látványelem, hanem a zene gesztusaiból következnek. A zenekarnál ilyenek leginkább a karmester mozdulatai, aki persze nem pantomimes, nem illusztrálja, amit hallunk, hanem egyrészt „egyezményes” jelekkel szabályozza a metrumot, tempót, hangerőt, másrészt megtoldja e „közlekedési rendőri” mozdulatokat olyan hangulati elemekkel, amelyek a kifejezés módját sugallják a zenekari tagoknak. Ám mindez sohasem az elhangzás után vagy azzal egy időben történik, hanem előtte, hiszen nem követi, hanem irányítja a hangzó eseményeket. Látványos a zenekar: vehemensen „reszelnek” a hegedűsök, azután épp nem vonóval játszanak, hanem pengetnek; hopp, most egyszerre emelik szájukhoz a hangszert a rezesek, ezt látva már készülünk is a fanfárra. De valami furcsa történik: a kürtösök szétszerelik hangszerüket és belőle – nem gusztusos a látvány – csöppeket hullajtának a padlóra.

Nézem a zenét. S vajon hallgatom-e? Nézni érdekes, még jó értelemben didaktikus is lehet. A tévéközvetítésben ráközelítenek a szólózó klarinétra, látom, amint a trombitás mély levegőt vesz, mert hangos vagy hosszú hangot fúj mindjárt, s amikor fújja, hatalmasra dagad az arca. Látom, hogy a vonós bal keze vibrál a húron, s hogy ettől milyen hosszú, szonórus hang keletkezik. Hogy a dobos pergeti az ütőket, de közben finoman visszafogja a hangerőt – ez talán elkerülné a figyelmemet, ha „pusztán” hallgatnám. Sokan mégis behunyják szemüket a „nézőtérén”. Nem akarják látni a karmester instrukcióit, azt sem, ahogyan a csellista pizzicatója közben vonójával csaknem kiveri szomszédja szemét, s hogy a fuvalás öklével törölgeti ajkát, a kürtösök meg élettani termékeiktől szabadulnak. Kizárólag a hangok megnyilvánulása és jelentése érdekli őket. Igen, a látványt kizáróan a hangzás. Mintha csak sötétben hallgatná a hangokat.

Van, aki egész életében „sötétben” hallgatja. Mert nem lát. A vak emberben persze nem sötét van. Csak nem zavarja – ahogy máskor meg nem segíti – a látás. Nem sötét erdőben jár, hiszen ahhoz a sötétnek még akkor is idomul látásunk, ha nincs holdtölte. A vakok is különbözőek. Aki nem annak született, maradtak ismeretei a színekről, formákról, fényről. És van, aki nem is tudja elképzelni, milyen a bőrén érzett napsütés látványa, az eső utáni fű színe a kiszáradthoz képest. De jobban felfigyel egy kicsit más árnyalatú klarinéthangra. Egy nem túl hangos zenekari tutti mélyén megbúvó halk kisdob-szólamra. (S van, aki maga is hangszert kezel, látvány nélkül megtapasztalván mindazt, amit a hang létrehozásáról az imént mondtam.)

Ha most azt írnám, sötétben jobban hallani, tiszteletlen lennék látókkal és vakokkal egyaránt. Inkább azt a következtetést vonom le: tanuljunk meg mindannyian sötétben hallani. Úgy, hogy semmi ne zavarjon bennünket a látvány nélküli zenebefogásban. Az ember a vízben a szárazföldre viszonyítva úszik. A hal nem. A zene nem a látványhoz, sőt, nem is a szóhoz képest zene. Halak legyünk benne, a korallak közt a mély tenger sötétjében is jól tájékozódók.

